

Posudok habilitačnej práce Mgr. Jaroslava Nemeša PhD.

KODEX VON NEUTRA

Geistige Erbschaft der italienisch-griechischen Mönche und ihrer Nachfolger von Aachen

Palatia : Győr, 2007, 166 s.

V našich dejinách existujú témy, ktoré stále nie sú vyriešené. K takým témam patrí napríklad miesto pochovania svätého Metoda alebo aj pôvod Nitrianskeho kódexu. Je samozrejmé, že nevyriešené veci nabádajú hľadať cesty k ich riešeniu. Jedným z takýchto pokusov je aj predložená habilitačná práca Mgr. Jaroslava Nemeša, PhD.

Monografia sa skladá, okrem úvodu a záveru, z dvoch častí. Prvá má za cieľ predstaviť kódex a poukázať na tradíciu italo-gréckych mníchov na Apeninskom polostrove. Druhá poukazuje na miesta, na ktorých sa kódex v Uhorsku nachádzal.

Prehľad literatúry, ktorá sa zaoberá Nitrianskym, kódexom nájdeme v úvode. Tu je aj zdôraznený hlavný problém, ktorý chcel autor riešiť, miesto, kde kódex napísali. Nevie, či si autor uvedomil, že k otázke pôvodu kódexu sa vyjadril už na obálke knihy, keď v podnadpise kódex nazval duchovným dedičstvom italo-gréckych mníchov a ich nasledovníkov v Aachene. Z tejto vety hneď vychádza spojenie italo-grécki mnísi a ich vplyv na obsah kódexu, ktorý vytvorili v Aachene.

Celá druhá kapitola (aj s dvomi podkapitolami) je snahou dokázať, že kódex mohli vytvoriť jedine tam. Aj keď sú všetky argumenty podložené odkazmi na literatúru, názory najmä zahraničných odborníkov – kodikológov, ale niekedy aj archívnymi prameňmi, vynára sa otázka, či nejde o účelový výber argumentov na dosiahnutie cieľa. A keď sa aj niektorí autori vyslovili za neuhorský pôvod kódexu, nikto sa dosiaľ ešte natoľko jednoznačne nevyslovil za určité miesto. Mgr. J. Nemeš analyzuje jednotlivé sviatky, ktoré sú v kódexe, pôvod úcty ku konkrétnym svätcom, aj rozsah liturgie na jednotlivé sviatky. Proti tomuto postupu nemám nijaké výhrady. V závere podkapitoly však uvádza až sedem dôvodov, prečo mal kódex byť vytvorený v Aachene a iba tri, ktoré hovoria proti tejto teórii.

Kapitola Osud kódexu v Uhorsku má päť podkapitol, ktoré sú rozsahom väčšinou kratšie ako podkapitoly v prvej kapitole. Človekom, ktorý priniesol kódex z Aachenu do Uhorska mal byť opäť cistercijského kláštora v Piliši Henrich, ktorý bol poverený zriadiť v Aachene kaplnku pre uhorských pútnikov. Pri tej príležitosti sa mohol dostať aj ku kódexu. Táto podkapitola je príliš založená na kombináciách a dohadoch. Oveľa lepšie vyznieva ďalšia podkapitola nie pre prerobenie kódexu na relikviár, ale preto, lebo uloženie kódexu v Starom Budíne je aj písomne doložené aspoň pre začiatok 16. storočia. Podľa viacerých autorov ho používali, okrem iných príležitostí, pri korunováciách. Vynára sa teda otázka, či v Stoličnom Belehrade, korunovačnom meste, nemali žiadnu honosnú bibliu, keď si museli požičiavať na korunovačné prísahy kódex zo Starého Budína.

V ďalšej podkapitole autor uvádza, že starobudínsky chrámový poklad sa mohol na hrad Sonda dostať medzi rokmi 1526-1541. V tejto otázke nebolo treba z opatrnosti uvádzať veľké časové rozpätie. Chrámový poklad, aj s kódexom, sa musel na hrad Sonda dostať bezprostredne po moháčskej porážke. Vtedy vypukla všeobecná panika, strach pred Osmanmi, o ktorých sa vedelo, šírili sa zvesti, že postupujú na sever. Z Budína veľa ľudí utieklo, aj kráľovná Mária, a iste sa ani v Starom Budíne nespoliehali na to, že ich Osmani obídu. Vzhľadom na vnútropolitickú situáciu, boje o trón, mohla kapitula aj naďalej považovať hrad za bezpečné miesto.

Menej presvedčivé je vymenúvanie možností, ako sa kódex dostal do Nitry. Najprv mal byť medzi vecami z Vesprímu a potom sa zamiešal medzi veci Nitrianskej kapituly. Ako keby všetko z chrámových pokladov, čo si majitelia po porážke Osmanov neprevzali z úschovy v Bratislavskej kapitule zobrať niektorý nitriansky biskup, lebo nitrianski biskupi bývali istý čas vesprímskymi biskupmi.

V závere práce autor sumarizuje základné tézy, ktoré v monografii prezentoval, teda nie je to celkom tak, ako píše, že chcel nastoliť otázky, na ktoré zatiaľ niet odpovedí. Na väčšinu téz síce odpovede dával, ale iba málokteré sú podložené relevantným archívnym materiálom. Najväčším problémom zrejme je, že ani z Aachenu z 9.-12. storočia sa veľa liturgických pamiatok nezachovalo a teda nie je veľa možností zistiť zhodu medzi nimi a Nitrianskym kódexom. Autor vynaložil veľa úsilia, aby na základe porovnávaní

Nitrianskeho kódexu s inými kódexami a s literatúrou dokázal, že spomínaný kódex nemohli vytvoriť nielen na Slovensku, ale ani v Uhorsku.

Závery Mgr. J. Nemeša, aj keď nemohli dať definitívnu odpoveď na základnú otázku, miesto a obdobie vzniku Nitrianskeho kódexu, sú významným krokom k dopĺňaniu poznatkov o jednej z najvýznamnejších literárnych pamiatok u nás.

Navrhujem aby na základe predloženej práce bola habilitantovi Mgr. Jaroslavovi Nemešovi, PhD. udelená vedecko-pedagogická hodnosť docenta v odbore všeobecnej dejiny.

Bratislava 30. septembra 2014

Prof. PhDr. Mária Kohútová, CSc.